

Het verhaal bij begrijpend lezen

Workshop 2:
Leesaanpak van jonge kinderen voor
verhalende en informatieve teksten

Astrid Kraal

Conferentie Kenniscentrum Begrijpend Lezen
9 oktober 2019, Eindhoven

Universiteit
Leiden

Inhoud workshop

Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en
informatieve teksten

Deel I

- Theorie begrijpend lezen

Deel II

- Onderzoek leesaanpak

Deel III

- Aan de slag met teksten en vragen
- Vragen/discussie

Deel I: Theorie

Begrijpend lezen is...

- een belangrijke vaardigheid
- een complexe vaardigheid

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Begrijpend lezen is belangrijk

op school:

- teksten zijn belangrijk leermiddel
- na groep 4: verschuiving van *leren lezen* naar *lezen om te leren* (Chall, 1983)
- na groep 5: kennis opdoen uit teksten en in andere contexten toe kunnen passen (Allington & Johnston, 2002)

→ verschuiving van verhalende teksten
naar informatieve teksten

Tekstkenmerken

verhalende teksten	informatieve teksten
<ul style="list-style-type: none">• (voorspelbare) verhaallijn• hoofdpersonen• herkenbare situaties• kan fictief zijn• plaatjes	<ul style="list-style-type: none">• niet-verhalend• informatie overdragen• feitelijke informatie• concepten en definities• diagram, schema, grafiek <p>Voorbeelden: schoolboekteksten, recepten, krantenberichten, gebruiksaanwijzingen, bijsluiters</p>

Informatieve teksten

Belangrijk leermiddel maar:

- leveren voor veel kinderen problemen op
- zijn moeilijker te begrijpen dan verhalende teksten

Best, Floyd, & McNamara, 2008

Informatieve teksten

Waarom moeilijk?

- tot groep 5 weinig ervaring mee Duke, 2000; Williams, Hall, & Lauer, 2004
- onbekende concepten¹
- abstracte onderwerpen¹
- ingewikkelde verbanden¹
- moeilijke tekststructuur¹
¹Coté, Goldman, & Saul, 1998; Meyer & Freedle, 1984; Meyer & Ray, 2011
- verschillende typen structuren Meyer, 1975, 1985a

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Begrijpend lezen is complex

Relaties leggen *tijdens* het lezen

- Zeer beperkte aandachtscapaciteit
 - Leggen van verbanden
 - Direct voorafgaande tekst
 - Re-activatie eerdere tekst
 - Activatie achtergrondkennis
 - ‘Gereedschapskist’ van processen
 - Automatisch
 - Doelbewust
 - Metacognitie
 - Strategieën
-

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Begrijpend lezen is relaties leggen

- tekstcomponenten ↔ tekstcomponenten
- tekstcomponenten ↔ eigen voorkennis

→ **samenhangende mentale representatie van tekst**

(Van den Broek, 2010)

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Voorwaarde voor goed begrip

constructie van samenhangende mentale representatie tekst

- tekstcomponenten ↔ tekstcomponenten
- tekstcomponenten ↔ voorkennis

kwaliteit mentale representatie tekst hangt af van vermogen om *inferenties* te maken tijdens het lezen

(Van den Broek, Helder, Van Leijenhorst, 2013)

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Inferenties en lezerskenmerken

- Vermogen om inferenties te maken hangt af van:
 - leesvaardigheid
 - begrip van wat leestaak vraagt
 - capaciteit werkgeheugen en andere cognitieve capaciteiten
 - leesdoel van lezer
 - voorkennis/bekendheid met onderwerp

(Van den Broek, Helder, Van Leijenhorst, 2013)

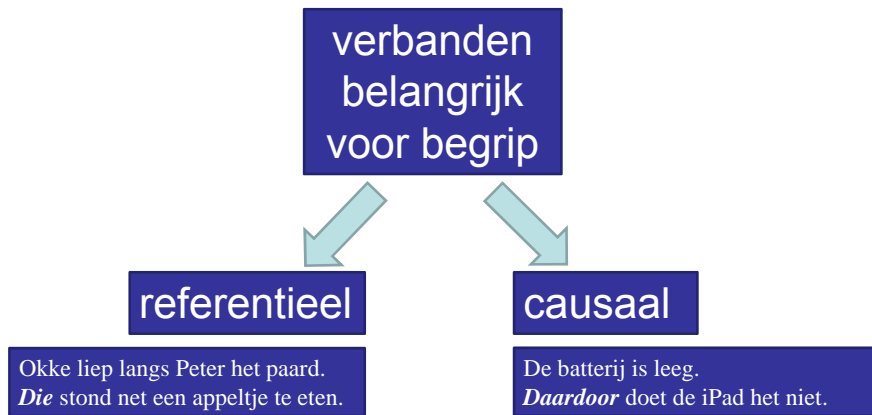
Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Inferenties en tekstkenmerken

- Vermogen om inferenties te maken wordt a.o. beïnvloed door:
 - technische moeilijkheidsgraad tekst
 - lay-out tekst
 - impliciet of expliciet → signaalwoorden
 - hoe dicht informatie bij elkaar staat
 - onderwerp

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Belangrijke tekstverbanden

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

- De ontwikkeling van vaardigheden om inferenties te maken en coherentie aan te brengen start op jonge leeftijd, al voordat kinderen formeel leesonderwijs krijgen...
- En individuele verschillen in deze vaardigheden voorspellen het latere leesbegrip samen met, maar onafhankelijk van basistaalvaardigheden.

(Van den Broek, Helder, Van Leijzenhorst, 2013)

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Deel II

eigen promotieonderzoek naar begrijpend lezen

Onderzoek *NWO Begrijpelijke Taal*

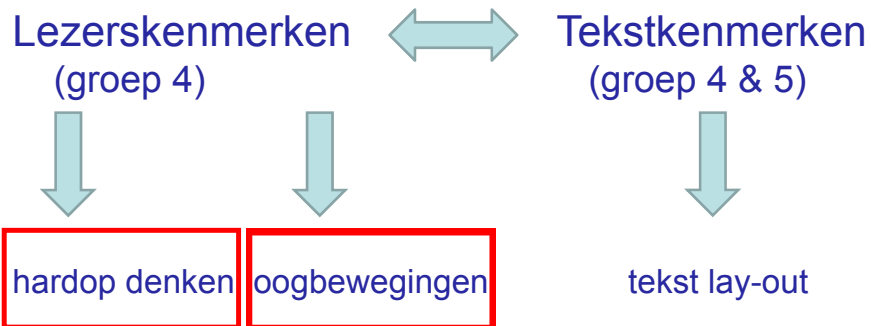

Universiteit
Leiden

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Overzicht onderzoek

Doel: begripsprocessen en begripsproducten van
jonge lezers onderzoeken

- zwakke en sterke begrijpend lezers + subgroepen lezers
- verhalende en informatieve teksten

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Hardopdenkonderzoek

Tijdens het lezen: begripsprocessen

→ hardopdenkmethode

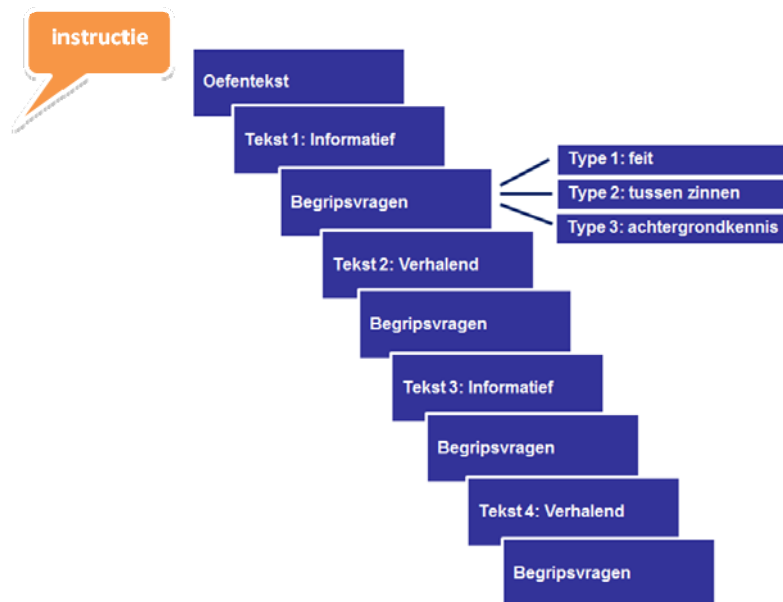
Na het lezen: begripsproducten

→ begripsvragen

- Kraal, A., Koornneef, A. W., Saab, N., & van den Broek, P. W. (2018). Processing of expository and narrative texts by low-and high-comprehending children. *Reading and writing*, 31(9), 2017-2040. doi:10.1007/s11145-017-9789-2

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Procedure

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Hardop denken (fragment 1)

Veel mensen namen een souvenir, souvenir mee van vakantie.

kind: 'En dan denk ik dat ze iets meenemen van vakantie waardoor ze nog aan de vakantie kunnen denken.'

Souvenirs zijn leuk.

kind: 'Dan denk ik dat ze het weer leuk vinden om eraan terug te denken.'

Ze laten je aan je vakantie denken.

kind: 'Ja, dat denk ik dat ze weer daar vrolijk van worden.'

Maar in een vliegtuig mag je niet alles meenemen.

kind: 'Dan denk ik dat je het over van allemaal dat je niet zoveel dingen mag meenemen.'

Sommige spullen zijn verboden.

kind: 'En dan denk ik dat je sommige spullen niet mee mag nemen in het vliegtuig.'

Je mag natuurlijk geen wapens of scherpe dingen meenemen.

kind: 'En dan denk ik dat als je scherpe dingen meeneemt, dat je dan gaat vechten in het andere land.'

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Hardop denken (fragment 2)

Veel mensen nemen een souvenir mee van vakantie.

kind: (...) 'Eh. Ik denk dat ze (...) ze nu gaan vertellen iemand die heel veel souvenirs meeneemt.'

Souvenirs zijn leuk.

kind: 'Denk dat ehm, iemand anders ook in het verhaaltje het ook heel leuk vindt.'

Ze laten je, ze laten je aan je vakantie denken.

kind: (...) (zucht) (...) (zucht) 'Hier weet ik niks bij.'

Maar in een vliegtuig mag je mag je niet alles meenemen.

kind: 'Ehm, ik denk dat ze nu gaan vertellen dat je niet te veel kilo mee mag nemen.'

Sommige spullen zijn verboden.

kind: (...) 'eh (...) want sommige spullen zijn te zwaar voor het vliegtuig.'

Je mag natuurlijk geen wapens of scherpe dingen meenemen.

kind: (...) (zucht) 'eh. (...) Ik heb geen idee.'

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Begripsprocessen: hardopdenkonderzoek

Monitoren van gebruik strategieën en begrip:

- Tekstherhalingen
- Verbindende inferenties
- Elaboratieve inferenties
- Commentaar geven
- Vraag stellen
- Lange pauze
- Foutieve elaboratieve inferenties

gebaseerd op Linderholm & van den Broek (2002) en McMaster et al. (2012)

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Begripsproduct: begripsvragen na het lezen

Drie typen vragen:

- vraag met letterlijk antwoord in tekst
- vraag naar inferentie tussen zinnen
- vraag naar inferentie tussen informatie in tekst en voorkennis lezer

(Cain & Oakhill, 1999)

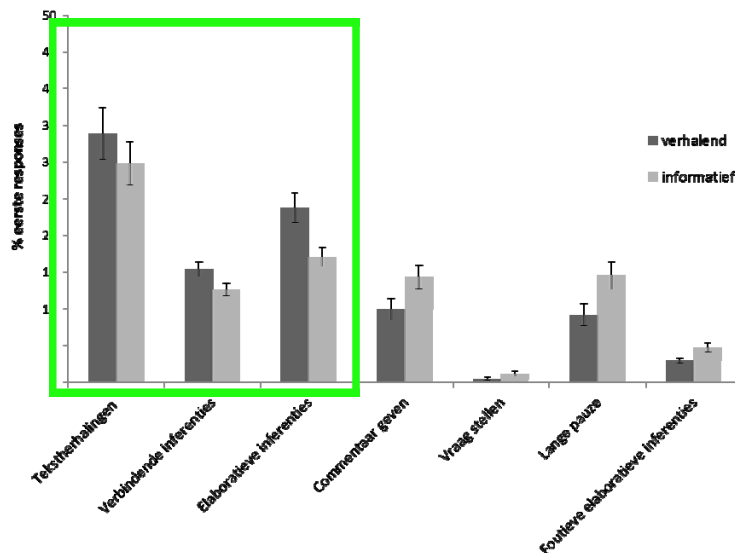
Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Resultaten begripsprocessen

- Zwakke begrijpend lezers in groep 4 gebruiken geen andere strategieën, of minder typen strategieën dan sterke lezers in groep 4
- Voor alle lezers is tekstgenre van invloed op strategiegebruik
- Zwakke begrijpend lezers maken bij informatieve teksten meer foutieve elaboratieve inferenties dan sterke lezers, dit is niet het geval bij verhalende teksten

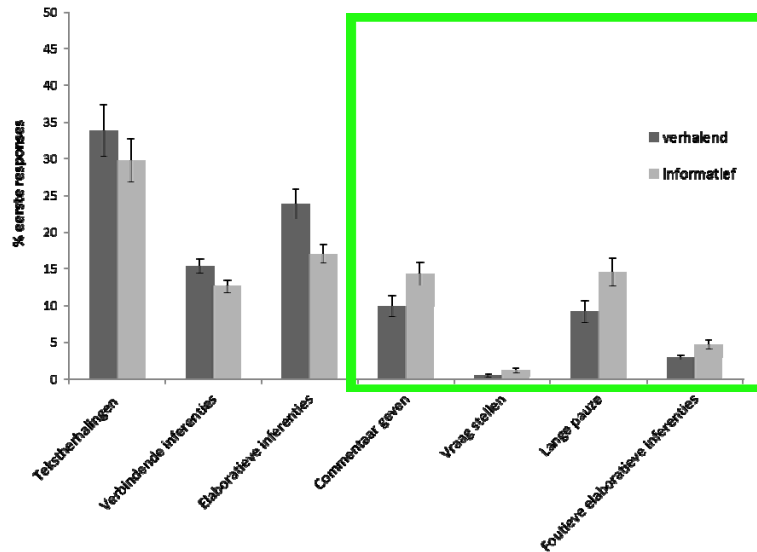
Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Resultaten begripsprocessen invloed tekstgenre op gebruik strategieën

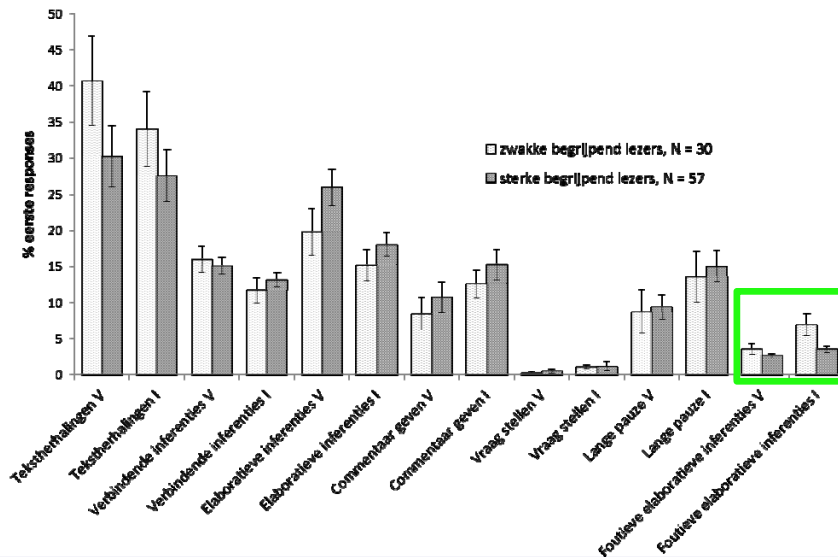
Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Resultaten begripsprocessen invloed tekstgenre op gebruik strategieën

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

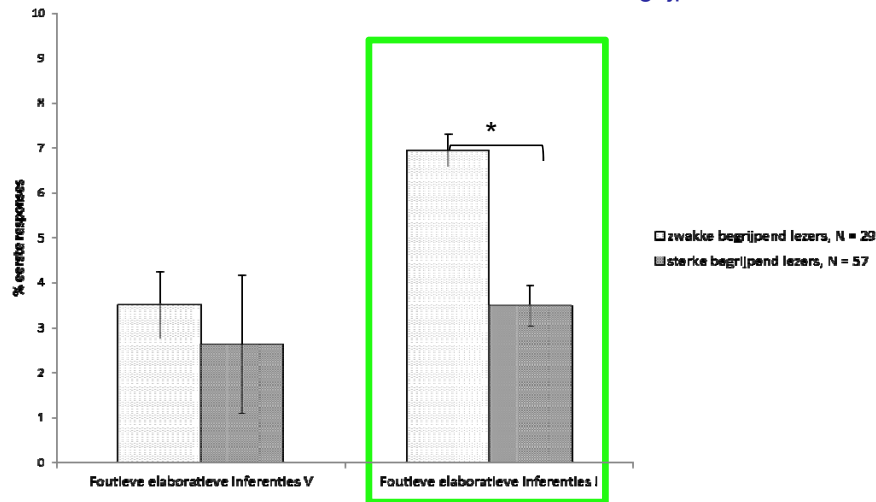
Resultaten begripsprocessen interactie tussen factoren type lezer-tekstgenre

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Resultaten begripsprocessen

Zwakke begrijpend lezers maken bij informatieve teksten meer foutieve elaboratieve inferenties dan sterke begrijpend lezers

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

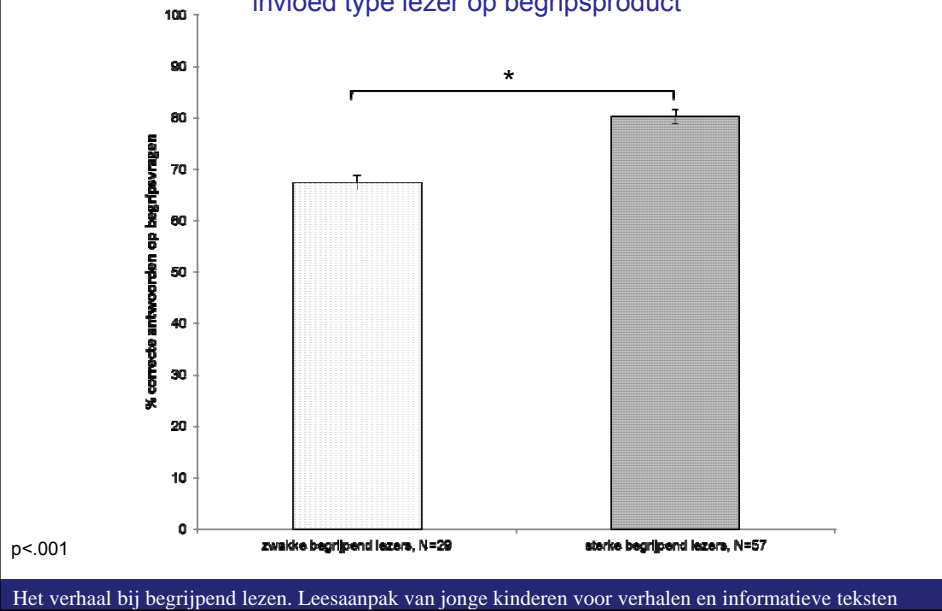
Resultaten begripsproducten

- Zwakke begrijpend lezers in groep 4 beantwoorden minder vragen correct dan sterke lezers
- Lezers beantwoorden minder vragen correct bij informatieve teksten dan bij verhalende teksten
- Lezers beantwoorden vragen waarbij ze een verband moeten leggen minder vaak correct dan vragen waarbij ze geen verband hoeven te leggen, vooral bij informatieve teksten

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

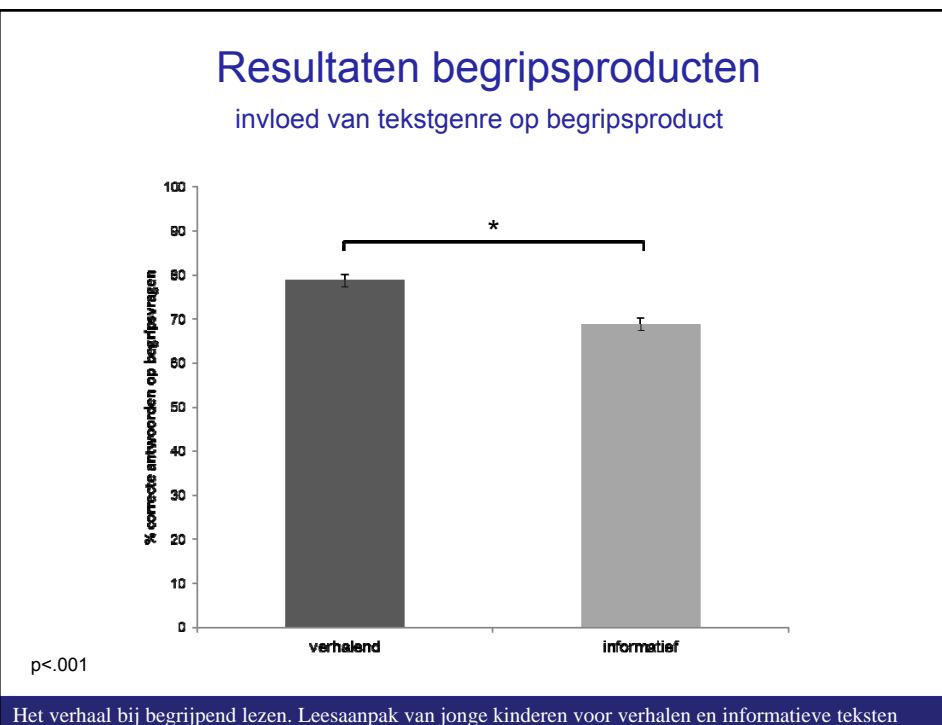
Resultaten begripsproducten

invloed type lezer op begripsproduct

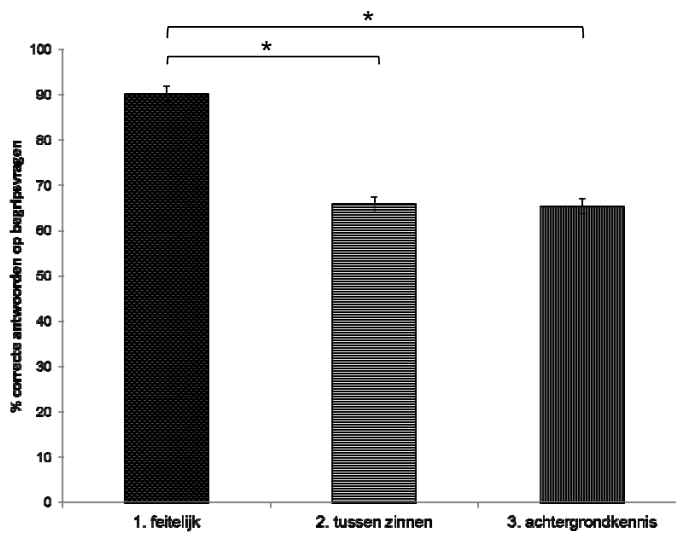

Resultaten begripsproducten

invloed van tekstgenre op begripsproduct

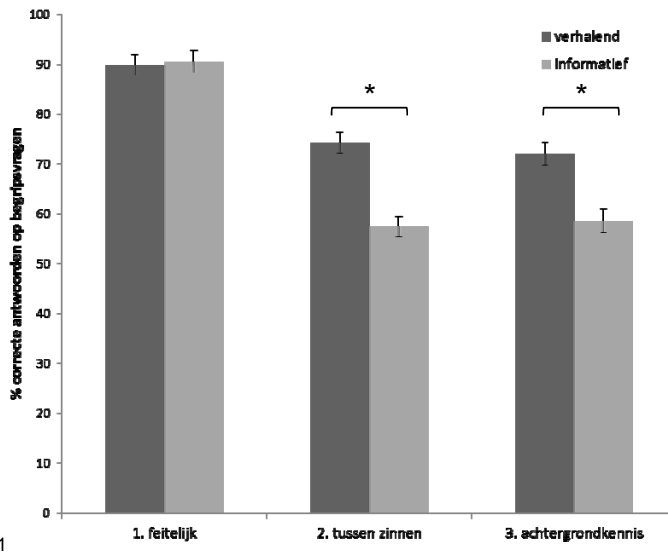

Resultaten begripsproducten invloed van type vraag op begripsproduct

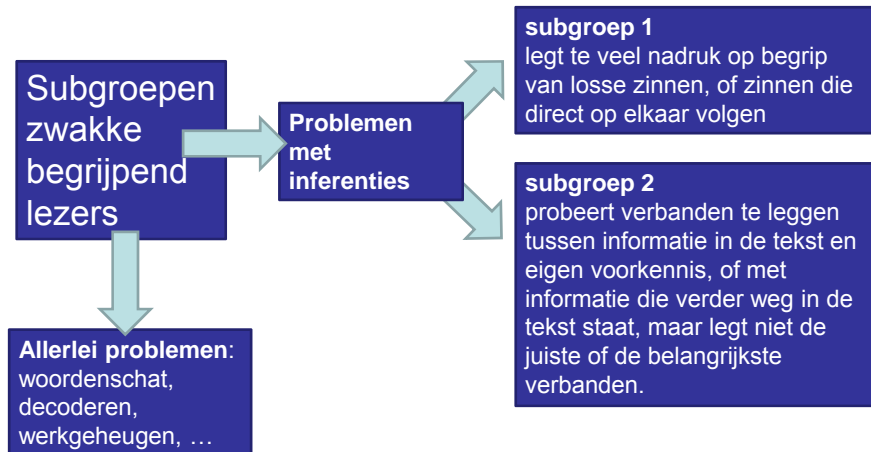
Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Resultaten begripsproducten invloed tekstgenre op type vraag

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Subgroepen zwakke lezers

(Rapp, van den Broek, McMaster, Kendeou, & Espin, 2007)

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

oogbewegingsonderzoek

Tijdens het lezen: leesprocessen

→ eye-tracking methode

Na het lezen: leesproducten

→ begripsvragen

- Kraal, A., van den Broek, P. W., Koornneef, A. W., Ganushchak, A. Y., & Saab, N. (2019). Differences in text processing by low- and high-comprehending beginning readers of expository and narrative texts: Evidence from eye movements. *Learning and Individual Differences: Journal of Psychology and Education*, 74. doi:10.1016/j.lindif.2019.101752

Universiteit
Leiden

Brain and Education Lab
Leiden University

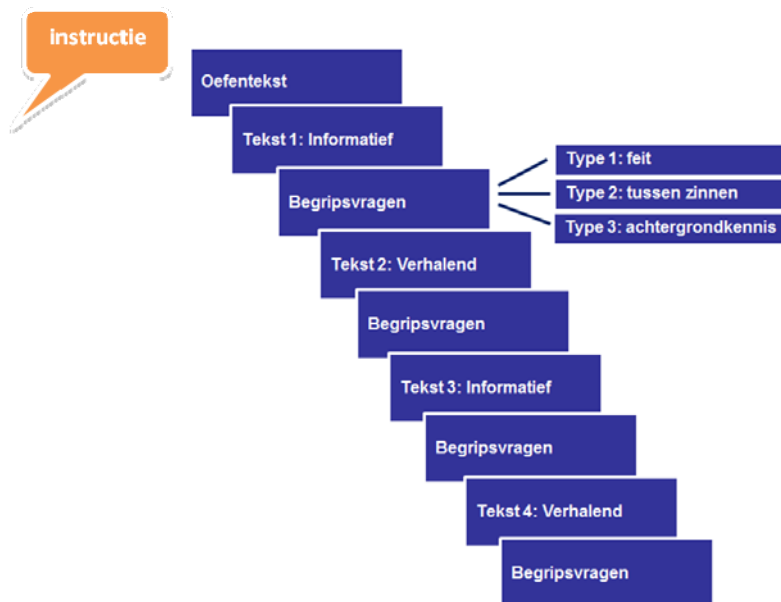
Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

mobile eye-tracker

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Procedure

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Filmpjes eyetracker

- Welke verschillen zie je?
- Welke lezer is de sterke begrijpend lezer en welke de zwakke?

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Eyetracking

- Lezen is niet rechtlijnig en continu, maar gaat in saccades (sprongen):
- Regressies binnen een zin en tussen zinnen
- Individuele verschillen
 - goede en zwakke lezers

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Conclusies proces

- Zwakke begrijpend lezers verwerken verhalende teksten 'intensiever' dan sterke begrijpend lezers
- Het verschil tussen de leesaanpakken van zwakke en sterke begrijpend lezers was kleiner bij informatieve teksten dan bij verhalende teksten
- → zwakke begrijpend lezers zetten een niet-optimale leesaanpak aan bij informatieve teksten: ze pasten hun leesstijl niet aan of gingen juist oppervlakkiger lezen in plaats van intensiever

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Conclusies product

- Zwakke begrijpend lezers beantwoorden minder vragen goed dan sterke begrijpend lezers
- Lezers beantwoorden minder vragen goed bij informatieve teksten dan bij verhalende teksten
- Lezers beantwoorden minder vragen goed waarbij ze een inferentie moeten maken dan vragen waarvan het antwoord letterlijk in de tekst staat.
 - dit is met name het geval bij informatieve teksten

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Conclusies / Discussie

- Zwakke begrijpend lezers passen niet heel andere strategieën toe dan sterke begrijpend lezers maar ze leggen vaker verkeerde verbanden tussen de tekst en eigen voorkennis bij informatieve teksten. (hardopdenkonderzoek)
- Lezers hebben meer moeite met vragen waarbij ze een verband moeten leggen tussen zinnen in de tekst en tussen de tekst en de eigen achtergrondkennis dan met feitelijke vragen. Dit is vooral het geval bij informatieve teksten. (hardopdenk- en oogbewegingsonderzoek)
- Zwakke begrijpend lezers beantwoorden minder vragen goed dan sterke begrijpend lezers. (hardopdenk- en oogbewegingsonderzoek)
- Zwakke begrijpend lezers verwerken informatieve teksten oppervlakkiger dan verhalende teksten, terwijl een intensievere aanpak wenselijk is. (oogbewegingsonderzoek)

→ **Zwakke mentale tekstrepresentatie**

→ Wat kunnen we met deze informatie?

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Deel III

- Aan de slag met teksten en vragen
- Vragen/discussie
- Implicaties voor de praktijk

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

begripsvragen herkennen

- vraag met letterlijk antwoord in tekst
- vraag naar inferentie tussen zinnen
- vraag naar inferentie tussen informatie in tekst en voorkennis lezer

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

In je lijf zitten botten.
Alle botten samen zijn je skelet.
Veel botten kun je voelen.
Bijvoorbeeld die in je vingers en je tenen.
Botten zijn gemaakt van kalk en lijmstof.
Het ene maakt je botten sterk.
En het andere maakt ze buigbaar.

Kleine kinderen zijn heel lenig.

Er zit veel lijmstof in hun botten.

Hun botten breken niet snel.

Bij oude mensen is het anders.

Zij hebben weinig lijmstof in hun botten.

Er zit meer kalk in hun botten.

Hun botten breken sneller.

Je skelet geeft vorm aan je lijf.

Het bestaat uit meer dan tweehonderd botten.

Weet je waar de meeste botten zitten?

In je handen en in je voeten.

En het grootste bot in je lijf zit in je bovenbeen.

Vragen:

1. Waar in je lijf zit het grootste bot?
2. Waarom breken botten van kleine kinderen niet snel?
3. Hoe zou je lijf zijn zonder skelet?

Universiteit
Leiden

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Inferenties en begripsvragen

Kijk naar de teksten:

welke inferenties moet de lezer maken tijdens het lezen maken voor een goed begrip? (of: voor een samenhangende mentale representatie van de tekst)

Bedenk verschillende begripsvragen:

- drie vragen naar feiten
- twee vragen naar inferenties tussen zinnen
- één vraag naar inferentie tussen informatie in tekst en eigen voorkennis lezer

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Vandaag was de grote dag.

De dag van de wedstrijd.

De laatste van het seizoen.

Er was nog een minuut te spelen.

Het stond nog nul-nul.

Het publiek keek in stilte toe.

Roel nam de strafschoep.

De keeper miste de bal!

Het publiek juichte en gilde.

Roel had het winnende doelpunt gemaakt.

De spelers van zijn team waren heel blij.

Roel was weer thuis.

Hij had honger.

Hij zocht in de kast.

En hij vond een pak koekjes.

Roel's moeder had zijn lievelingseten gemaakt.

Omdat hij zo goed gespeeld had.

Maar Roel had geen honger.

Hij at zijn patat zelfs niet op.

Verschillende begripsvragen:

1. ...

2. ...

3. ...

4. ...

5. ...

6. ...

Universiteit
Leiden

(naar: Cain & Oakhill, 1999)

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Tot slot: implicaties voor de praktijk

Hoe kunt u (zwakke) lezers helpen? Enkele tips:

- model door hardop te denken tijdens lezen
- train de kinderen in het maken van inferenties door het juiste type vragen te stellen *tijdens* het lezen
- laat de kinderen al op jonge leeftijd kennis maken met informatieve teksten (passend bij belevingswereld)
- help bij het leggen van verbanden door signaalwoorden te gebruiken
- geef uitleg over kenmerken van verschillende tekstsoorten en -structuren en oefen ermee
- wees extra alert op causale en referentiële verbanden
- activeer voorkennis en help bij het leggen van verband tussen voorkennis en tekst
- grijp kansen aan om hun kennis van de wereld uit te breiden (en daarmee hun woordenschat)

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten

Bedankt voor uw aandacht!

- Contact: Astrid Kraal a.kraal@cedgroep.nl/ a.kraal@fsw.leidenuniv.nl
- Publicaties m.b.t. onderzoeken:
 - Helder, A.*, Kraal, A.*, & van den Broek, P. (2015). De ontwikkeling van begrijpend lezen: Oorzaken van succes en falen vanuit een cognitief perspectief. In D. Schram (Ed.), *Hoe maakbaar is de lezer?* (pp. 59-78). Stichting Lezen: Eburon. *gedeeld eerste auteurschap
 - Koornneef, A., Kraal, A., & Danel, M. (2019). Beginning readers might benefit from digital texts presented in a sentence-by-sentence fashion. But why? *Computers in Human Behavior* 92 (pp. 328-343). doi:10.1016/j.chb.2018.10.024.
 - Kraal, A., Koornneef, A. W., Saab, N., & van den Broek, P. W. (2018). Processing of expository and narrative texts by low-and high-comprehending children. *Reading and writing*, 31(9), 2017-2040. doi:10.1007/s11145-017-9789-2
 - Kraal, A., van den Broek, P. W., Koornneef, A. W., Ganushchak, A. Y., & Saab, N. (2019). Differences in text processing by low- and high-comprehending beginning readers of expository and narrative texts: Evidence from eye movements. *Learning and Individual Differences: Journal of Psychology and Education*, 74. doi:10.1016/j.lindif.2019.101752
 - van den Broek, P., Mouw, J., & Kraal, A. (2016). Individual differences in reading comprehension. In P. Afflerbach (Ed.), *Handbook of individual differences in reading: Reader, text, and context* (pp. 138-150). New York: Routledge

Het verhaal bij begrijpend lezen. Leesaanpak van jonge kinderen voor verhalen en informatieve teksten